

**ЖАНЧЫНЫ
БЕЛАРУСКАЕ ДЫЯСПАРЫ
Ў АЎСТРАЛІІ**

З папярэдняга аповеду відавочна, што сярод удзельнікаў беларускага жыцця ў Аўстраліі былі й мужчыны, і жанчыны. Аднак рэальная роля апошніх, іх месца ў дыяспары дасюль не было пад увагай даследавання. А тым часам дзейнасьць жанчын зьяўляецца неадлучнай часткай гісторыі беларускай Аўстраліі.

Жаночы эміграцыйны досьвед мае пэўныя асаблівасьці, абумоўленыя тымі сацыяльнымі ролямі, што жанчыны выконваюць у грамадстве цалкам і ў грамадзе суайчыньнікаў у прыватнасьці. Гэты досьвед можа быць адным з чыннікаў, што ўплываюць на фармаваньне й разьвіцьцё структураў дыяспары, а таму натуральна павінны зьвярнуць на сябе ўвагу дасьледніка.

Зафіксаваная на старонках эміграцыйных пэрыядыкаў і мэмуараў падзейная гісторыя Беларускай Аўстраліі ўтрымлівае толькі некаторыя згадкі жанчын, што бралі ўдзел у тых ці іншых нацыянальных мерапрыемствах. Нэкралёгі найбольш паважных і актыўных удзельніц беларускіх арганізацыяў ды прозьвішчы без імянаў у асобных нататках — гэтым, фактычна, вычэрпваецца змест традыцыйных крыніцаў, якія могуць нешта распавесці пра жанчын. Аднак якой была сапраўдная роля беларусак у дыяспары, ці былі яны актыўнымі ўдзельніцамі грамадзкага жыцця суайчыньнікаў і чым была для іх эміграцыя — пытаньні, на якія магчыма атрымаць адказы толькі ад саміх жанчын. І бяз гэтых адказаў даследаваньне беларускай дыяспары ў Аўстраліі ня можа мець завершаны выгляд.

ВУСНАЯ ГІСТОРЫЯ БЕЛАРУСАК АЎСТРАЛІІ

Ідэя збірання менавіта жаночых сьведчаньняў пра жыцьцё дзяспары стала перадумовай усяе гэтае кнігі. Аднак рэалізацыя задумы была немагчымая без дапамогі саміх беларусаў і беларусаў Аўстраліі, якія сталі адначасова й фундатарамі, і аб'ектамі дасьледаваньня ў сакавіку — красавіку 2003 году быў ажыцьцёўлены праект збірання пераважна жаночых успамінаў у трох гарадах: Мэльбурне, Адэляйдзе й Сьднэі. У выніку, былі запісаныя інтэрвію зь сямнаццацьцю жанчынамі: чатыры з Мэльбурну, шэсьць з Адэляйды й сем з Сьднэю. Акрамя таго, былі запісаныя ўспаміны некаторых мужчын пра сваіх жонак і іншых удзельніц беларускіх грамадаў. Варта дадаць, што яшчэ адна жанчына напісала пра сябе й сваё жыцьцё ў Аўстраліі ў прыватным лісьце, а пра некаторых іншых пісалі мужчыны. (Усе сабраныя матэрыялы адмыслова адрэдагаваныя й зьмешчаныя ў наступным разьдзеле кнігі.)

Нягледзячы на невялікую колькасць апытаных, у іх лік увайшлі удзельніцы дзяспары розных катэгорыяў, і на момант інтэрвію з улікам пазасталых сяброў беларускіх грамадаў магчыма сьцьвярджаць пра пэўную ступень рэпрэзэнтацыйнасьці сабранага матэрыялу.

Галоўнай мэтай праведзенага апытаньня было высьвятленьне асаблівасьцяў адаптацыі беларускіх жанчын у аўстралійскім грамадстве, іх ролі ў фармаваньні й разьвіцьці дзяспары й супрацьстаянні асыміляцыі. У якасьці працоўнай гіпотэзы выступала тэза, што беларускія жанчыны ў Аўстраліі адыгрывалі ў грамадзе ролю захавальніц нацыянальных традыцыяў. (Цягам дасьледаваньня гэтая тэза крыху мадыфікавалася й удакладнілася.) Напярэдадні паездкі ў Аўстралію быў складзены ліст пытанняў, сярод якіх вызначаецца некалькі блёкаў:

- Жыцьцё да Аўстраліі: звесткі пра бацькоў і падзеі, што папярэднічалі эміграцыі. Тут цікавыя таксама адукацыя, працоўны досвед і сьведамасьць выбару іміграцыі менавіта ў Аўстралію.

- Абставіны прыезду ў Аўстралію й асаблівасьці першаснай адаптацыі: што найбольш уразіла, што выклікала цяжкасьці, як складваліся дачыненні з аўстралійцамі й іншымі людзьмі, якія былі магчымасьці для працы й што лічылася найбольш значным у жыцьці.

- Сямейнае жыцьцё: як будаваліся сямейныя ўзаемадачыненні, у якім культурным асяродзьдзі выходзіліся дзеці й як гэта ўплывала на іх самасьведамасьць.

- Удзел у жыцьці беларускай грамады: чым ён быў матываваны, якой дзейнасьцю займаліся жанчыны й як яны самі ацэньвалі сваё месца ў дзяспары.

Жанчын, якія ўдзельнічалі ў апытаньні, магчыма падзяліць на тры групы адпаведна зь векам і абставінамі прыезду ў Аўстралію: першая — народжаныя ў 20-х гадах, што прыехалі ў Аўстралію пры канцы 40-х ужо з уласнымі сем'ямі, другая — народжаныя ў 30—40-х гадах, што былі вельмі маладога веку ў часе пераезду, і трэцяя — жанчыны, якія прыбылі ў Аўстралію на мяжы 50—60-х гадоў пераважна зь Беласточчыны. Адпаведна й досвед адаптацыі да новай краіны ў гэтых групаў жанчын адрозьніваецца, што яскрава адлюстравана ў запісаных успамінах.

Пераважная бальшыня жанчын прыязна паставілася да магчымасьці распавесці пра сваё жыцьцё для напісаньня кнігі, аднак у некаторых выпадках была заўважаная насьцярожанасьць да пытанняў і да ўсяго праекту, выкліканая часьцей за ўсё нэгатыўным стаўленьнем як да савецкай, так і да сучаснай Беларусі як дзяржавы. У выніку, інтэрвію атрымаліся вельмі рознымі ня толькі паводле зместу, але й паводле характару аповедаў: адны апісвалі сваё жыцьцё з натхненнем і амаль без дадатковых пытанняў, іншым трэба было няспынна задаваць пытаньні, каб атрымаць хоць якую інфармацыю.

Усе запісаныя ўспаміны ў апрацаваным і адрэдагаваным для публікацыі выглядзе зьмешчаныя ў наступным разьдзеле кнігі. Аднак сам аналіз зьвестак ажыцьцяўляўся на падставе арыгінальных запісаў з улікам асаблівасьцяў мовы й структуры аповедаў. Варта заўважыць, што істотнай адметнасьцю неадрэдагаваных успамінаў ёсьць менавіта іх мова, варыянт беларускай размоўнай, але з пэўнай колькасцю польскіх, украінскіх і ангельскіх словаў. Пры гэтым у розных жанчын, у залежнасьці ад нягэнасьці адмысловай беларускай адукацыі, мова мае пэўныя асаблівасьці й бліжэй ці далей ад сучаснай беларускай мовы мэтраполіі. Наогул, асаблівасьці мовы беларускай дзяспары маглі б стаць прадметам адмысловага дасьледаваньня лінгвістаў, у гэтай жа кнізе нас найбольш цікавіць змест запісаных інтэрвію.

ЖЫЦЦЁ ЖАНЧЫН ДА ЭМІГРАЦЫІ

Апытаныя жанчыны пераважна паходзілі з сялянскіх сем'яў Заходняй Беларусі, чые бацькі жылі з уласнай гаспадаркі. Толькі Галіна Падгайска, сястра Ёсвалы Родзевіча, ад'югтанта прэзідэнта Радаслава Астроўскага, паведамліла пра бацьку праваслаўнага сьвятара й паходжаньне маці з шляхецкага роду Капліньскіх. Яна, таксама як і расейка Валя Антух, адзіныя гараджанкі сярод апытаных. Як ужо згадвалася вышэй, з погляду на спецыфіку сацыяльнай структуры беларускага грамадства ў першай палове XX стагодзьдзя натуральна, што ў асяродзьдзі паваенных эмігрантаў пераважалі сяляне. Прычым у заходняй частцы Беларусі яны мелі выразнае нэгатыўнае стаўленьне да савецкай улады й іх эміграцыя была сьведамым нежаданьнем зноў апынуцца перад пэрспэктывай гвалтоўнай калектывізацыі. Адмоўная ацэнка ўсяго савецкага перадавалася ад бацькоў-эмігрантаў да дзяцей, некаторыя зь якіх з прычыны маладога веку, магчыма, самі яшчэ не пасьпелі дасьведчыць «перавагаў» сацыялістычнага ладу жыцьця. І гэтае нэгатыўнае стаўленьне, што грунтавалася часцей на страху перад савецкай рэпрэсіўнай машынай у вобразе НКВД, якая ўяўлялася ўсемагутнай, трывала засталася ў беларускіх грамадах Аўстраліі й да сёньня, калі новая дзяржаўнасьць стварае дадатковыя падставы для падтрыманьня гэтага пачуцьця ўжо ў дачыненні да сучаснай Беларусі.

Істотна яшчэ й тое, што эмігранты, часцей выхадцы з шматдзетных сем'яў, былі таксама носьбітамі традыцыйнай культуры з пэўнымі рысамі патрыярхальных сямейных узаемадчыненьняў. Аснова іх дабрабыту й упэўненасьці ў будучыні — уласная гаспадарка, таму, верагодна, страта яе ў часе вайны й эміграцыі была найвялікшай трагедыяй, а галоўнай матывацыяй наступнай працы ў Аўстраліі стала найперш пабудова ці набыцьцё ўласнай хаты, дзе зноў маглі б сабрацца ўся вялікая сям'я.

Пераважна жанчыны мелі толькі пачатковую асьвету, атрыманую за польскім ці савецкім часам. Выключэньне — Галіна Падгайска яшчэ пры паляках вучылася ў гімназіі ў Пінску, а Валя Антух у 1939 годзе паступіла ў пэдагагічны інстытут у горадзе Арол у Расеі. Некалькі асобаў з тых, што апынуліся ў Аўстраліі на мяжы 40—50-х гадоў, мелі магчымасьць навучаньня ў школах і гімназіях у Нямецчыне: Марыя Алехна й Тамара Грышук ва ўкраінскіх, а Ліза Бакуновіч у беларускіх (Рэгенс-

бург, Міхельсдорф, Віндышбэргердорф і Розэнгайм). Тыя ж, што прыехалі ў Аўстралію ў 60-х, часта мелі сярэдняю й нават прафэсійную асьвету. Верагодна, невялікія магчымасьці для атрыманьня ўласнай адукацыі, шмат для каго спыненьня ваеннымі падзеямі або цяжкасьцямі вядзеньня гаспадаркі (неабходнасьцю дапамагаць бацькам), у новай краіне й пры больш спрыяльных абставінах справакавалі для беларусаў і беларусак трывалую зацікаўленасьць у навучаньні сваіх дзяцей. Пры гэтым большыня імкнулася, нягледзячы на пэўныя фінансавыя складанасьці наладжваньня жыцьця ў Аўстраліі, абавязкова даць дзецям добрую асьвету.

Жанчыны з Заходняй Беларусі пераважна спакойна ставіліся да жыцьця «пад Польшчай», асабліва параўноўваючы з наступным прыходам савецкай улады й прынесенымі ёю складанасьцямі для сялянаў-уласьнікаў. Акуліна Хаванская, колішняя жыхарка Палесься, распавядала: *«На польскую ўладу я асабіста не магу наракаць, бо была большая дэмакратыя, чым ва Ўсходняй Беларусі. Хадзілі ў школу, я польскую школу скончыла й добра польскую мову ведала, а па-руску я ня знала, бо палякі не дазволілі расейскую ці беларускую школы. А потым, у 1939 годзе, калі немец ударыў, яны падзялілі Польшчу. Заходнюю Польшчу немцы забралі, а ва ўсходнюю частку прыйшлі таварышы. Я гэта добра памятаю. «Ой, свае ідуць, свае ідуць. То будзе добра!» — людзі іх віталі. І сталы выносілі на вуліцу, і хлеб і соль. Я памятаю, як сама нарвала кветак у агародзе й аддала іх аднаму, што на коніку ехаў. А потым дайшло да таго, што мы мусілі ўцякаць. За адзін год, як «свае» былі ў нас, бацька згубіў дзьве каровы. Доўг трэба было аддаць, мяса аддаць, жыта аддаць, яйка аддаць, масла аддаць. Апрача таго, яшчэ якісь падатак пагалоўны. Як у цябе сям'я з шасьці чалавек, то будзеш плаціць за шэсьць».* Жыцьцё за Саветамі жыхары розных частак Беларусі згадвалі як час складаных. *«Нас у сям'і было сем дзяцей, я была самая старэйшая, — згадвала народжаная ў Жыткавіцкім раёне Паша Чарнагалан. — Бацькі былі беларусы, у калгасе працавалі, і я працавала там, пакуль вайна прыйшла. Вучылася я ў Беларусі, але адукацыі добрай ня маю. Работаць было цяжка, дзяцей трэба было расьціць, на хлеб зарабляць. Дзякуй бацькам, што яны нас вырасьцілі, стараліся даць нам, што маглі ў жыцьці»*¹.

¹ Тут і далей у гэтым разьдзеле цытуюцца ўрыўкі з зьмешчаных ніжэй успамінаў і лістоў.

У пераважнай бальшыні апытаных жанчын аповеды пра жыццё напярэдадні эміграцыі поўныя вобразамі ваеннай і паваеннай Нямецчыны. Пра падзеі ў Беларусі часу Другой Сусветнай згадвалася без асаблівай ахвоты, хоць настрой аповедаў быў розны. Так, многія жанчыны паведамлялі, што немцаў у вёсках, дзе яны жылі, не баяліся, а больш баяліся партызанаў, ці, дакладней, «бандытаў», якія рабавалі насельніцтва па начах: «*Тыя партызаны, то яны ж свае, сапраўдныя бандыты, яны каровы пасьвілі за Польшчай, — распавядала Акуліна Хаванская. — А як прыйшла савецкая ўлада, то яны сталі кіраваць намі. І калі ў вас дзьве каровы — больш, чым у каго іншага, — то ты кулак, едзь Беламорканал капаць. А насья, за немцамі, тыя партызаны ўсіх зь вёскі перацягалі ў балота, у лес. Прыходзяць уначы — адчыні, а як не адчыніш, то дупляць у вокны. Прыехалі аднойчы да нашае хаты, паставілі над сьценку ўсіх, а бацьку казалі запыраць воз і каля хаты паставіць. І ўсё забралі. Цэлая дзежка сала была, то забралі. А маці прасіла: «Як гэта вы астаўляеце нас, у мяне ж сям'я, а безь нічога?» То партызан два кавалкі сала адкінуў убок — бяры. А цэлую дзежку забралі на воз. І ўбраньне якое было, тужуркі, касцюмы. Нават былі на абразях ручнікі, была мода вешаць, і тое забралі. Усё, нават і што прыгатоўлена было да праньня. Брудную блізну — і тую забралі. Сьвіньні забралі. У бацькі былі каровы, каровы забралі адну на адной».*

Нават у апісаньні спаленьня немцамі роднай вёскі Трыбушкі Слонімскага павету Аўгенія Юрша згадвала як вінаватых «расейскіх партызанаў», якія справакавалі гэтую акцыю — бо «ня мелі павагі да беларусаў». Шмат для каго з жанчын вайна прыпала на час стварэньня ўласнае сям'і й таму не была афарбаваная толькі чорным колерам. У ваенных успамінах хутчэй адчуваецца пэўная прыгупленасьць эмоцыяў у часе аповедаў. Паша Чарнагалан казала: «*Калі прыйшла вайна, усё разьбілі, нашыя вёскі папалілі, нічога не засталася. Мая сям'я пераехала ў Жыткавічы. Там мы з мужам пазнаёміліся й пачалася ў нас любоў. Памаленьку моладзь сталі забіраць у Нямецчыну. А калі вы жанатыя, то вас ня возьмуць, то мы вырашылі пажаніцца. Гэта было ў 1943 годзе. Мы тады ўжо сустракаліся два з паловай гады, любілі адно аднаго, разумелі й павагу мелі».* Галіна Падгайска дадала: «*Як немцы прыйшлі, я магла размаўляць па-нямецку, бо вучыла гэтую мову, таму працу дастала й працавала. Немцы ня ўсе нядобрыя. Мой бос быў вельмі добры. Праўда, аднойчы прапанаваў, каб я да яго прыходзіла, як гэта*

казалі, «кватэрку прыбіраць, чай згатаваць». Я разумела, што мелася на ўвазе, а таму адказала: «Ведаеце, містэр Зіг, я не на тое маю сярэдняю асьвету, каб табе гарбатку гатаваць. Ты ж знойдзеш багата тых, хто захоча тое рабіць». І ён пакінуў тое, і застаўся да мяне ў добрых адносінах, але больш ніякіх размоваў такіх не было».

Больш эмацыйныя звычайна апісаньні жыцця ў Нямецчыне па выезде зь Беларусі. Кагосьці прымусова вывозілі на працы, іншыя ехалі сьведама, з страхам перад вяртаньнем савецкай улады, але для ўсіх праца й жыццё ў лягерах — найбольш складаны пэрыяд жыцця. Шмат хто ў гэты час губляў сувязі з сваякамі, што дадала няўпэўненасьці ў будучыні. Страта «свайго»: уласнай гаспадаркі, бацькоў, сяброў, а для кагосьці й свайго імя (некаторыя ў паваенны час зьмянялі прозьвішча, каб ня быць прымусова рэпатрыяванымі ў БССР) — усё гэта разам зь цяжкай працай у немцаў ды наступнымі перездамі з аднаго лягеру ў іншы стварала адчуваньне няпэўнасьці, і найбольш частай характарыстыкай таго часу ва ўспамінах ёсьць выраз «*Было вельмі цяжка*». Асабліва гэта датычыла жыцця жанчын з малымі дзецьмі, народжанымі яшчэ ў часе вайны.

«*Мы жылі ў Дэсаў у лягеры, — згадвала Паша Чарнагалан. — Нас было дзесяць з паловай тысячаў чалавек. Цяжка было. У адным пакоі нас было трыццаць сем асобаў: трыццаць дарослых і сем маленькіх дзяцей. І мой сыноч, што ў 1943 годзе нарадзіўся ў верасьні. На вузенькім ложку спалі. Як маглі, так і жылі. У Нямецчыне мы таксама працавалі, па дванаццаць гадзінаў кожны дзень, і пяць кілямэтраў трэба было ісьці рانیцай і ўвечары. А трамваем нельга было езьдзіць.*

Нягледзячы на тое, што я толькі нарадзіла сына, мусіла, як і ўсе, цяжка працаваць. Яму было толькі два месяцы, а я яго пакідала ў дзіцячым садку. Прышла неяк з працы, а ён халодны й мокры. Думала, што той ноччу й адыдзе. Тады я стала свой паёк аддаваць адной старой кабеце, каб яна майго сына сама ў пакоі глядзела. То яна мне сапраўды дапамагала».

Важным нэгатыўным чыннікам, які ўплываў на жыццё ў паваенных лягерах, стаў страх перад прымусовай рэпатрыяцыяй на савецкую Радзіму. Шмат хто з вывезеных зь Беларусі прымусова не жадаў вяртацца дадому й усімі сродкамі імкнуўся патрапіць у заходнія зоны акупацыі Нямецчыны, каб мець пэўным магчымасьць выехаць некуды на сталае жыццё. Праўда, знаходжаньне ў заходніх зонах яшчэ не гарантавала ўнікнень-

ня рэпатрыяцыі, што давала пэўнай нэрвовасці ў існаваньне эмігрантаў, якія штодня атрымлівалі новыя звесткі пра прымушаныя вывазы. «У Нямецчыне мы былі ў Ватэнштэце, а я езьдзіла па закупы ў Браўншвайг, — згадвала Акуліна Хаванская. — Тады ў лягерах былі многія людзі. Побач быў расейскі лягер, літоўскі й іншыя. Нашыя знаёмыя былі ў тым адным лягеры расейскім, каля Мюнхену, і я аднойчы паехала іх адведаць. А яны мне кажуць, што заўтра прыйдуць савецкія забіраць сваіх людзей, каб везьці на радзіму. Амэрыканцы ж не разумелі таго й лічылі, што як вайна скончылася, то свабода, і едзь дадому й там будзеш жыць, як раней. А тыя людзі ў большасці ж менавіта ад гэтай савецкай улады паўцякалі й не жадалі вяртацца. А чырвоныя гвалтам забіралі й везьлі, а тады людзі вырзвалі вагоны й як цягнік ішоў па мосьце ды сьцішваў хаду, то выскоквалі. Не хацелі ехаць дадому. А хто і хацеў. Расейцы тады такую прапаганду рабілі, яны й транспарт давалі, толькі запішыся, што хочаш вярнуцца на радзіму. Многа паехалі, а потым назад давай уцякаць».

Маладзейшыя жанчыны час паваенных лягераў Ды-Пі згадвалі менш нэгатыўна, праз прызму ўласнага больш-менш стабільнага сямейнага жыцця. Прыкладам, Марыя Супрунчык успамінала: «Пажаніліся мы ў 1947 годзе... За яшчэ ня цэлы год я дачку нарадзіла. Але ж я выходзіла замуж таму, што мяне тата нідзе адну не пускаў, баяўся. Ведаецца, калі тыя амэрыканцы прыйшлі, яны п'яныя ці чорныя былі... А я думала, замуж выйду, то ніхто нічога гаварыць ня будзе, будзем у кіно хадзіць (я кіно вельмі любіла). Ну так і выйшла замуж і дачку нарадзіла. Гэта добра, што мае бацькі й мужава маці дзіця глядзелі, а мы ў кіно хадзілі, усё так, як я й думала».

Але чым бы ні былі поўныя гады жыцця ў паваеннай Нямецчыне: навучаньнем у школах, працай або выхаваньнем дзяцей — яны заўсёды ва ўспамінах супрацьпастаўлялі наступнаму выезду ў Аўстралію. Пры гэтым матывацыя была ва ўсіх вельмі падобная: «мы хацелі хутчэй, каб штось мець сваё, штось сталае». Выезд з паваеннай Нямецчыны даваў спадзеў на аднаўленьне стабільнага жыцця й упэўненасці ў будучыні. Аўстралія пры гэтым разглядалася проста як адна з краінаў, дзе ажыццяўленьне гэтага магло стаць рэальнасцю. Пяты кантынэнт быў амаль што няведамы для беларусаў, і некаторыя менавіта экзатыкай сваёй прывабліваў. Але яшчэ больш істотным было тое, што Аўстралія стала запрашаць да сябе імігрантаў цэлымі сем'ямі. Вольга Бурнос так распавядала пра

матывы выбару: «З часам сталі высьвятляць, куды мы хочам ехаць, ці ў Амэрыку, ці ў Аўстралію. Але мы не маглі нікуды ехаць, бо нашая сям'я была завялікая. Трэба, каб рабочых рук была палова на палову, а ў нас было больш непрацоўных, бо маці ж і дзеці. То нам казалі, што зможам ехаць да Аргентыны ці да Аўстраліі, а ў Амэрыку нас ня возьмуць. А мой бацька кажа, абыйдзе, хоць у моры, толькі не ў Беларусі. Дадому не хацеў вяртацца, бо там усё спалена ў вёсцы. І тады мы запісаліся да Аўстраліі й да Аргентыны ды чакалі з тых двух месцаў, адкуль перш прыйдзе запрашэньне, туды мы й паедзем. І перш прыйшло з Аўстраліі».

Выбар менавіта Аўстраліі як краіны наступнага больш-менш сталага жыцця звычайна рабіў галава сям'і. Фактычна, ніводная з жанчын не адзначыла ўласнага сьведамага ўдзелу ў прыняцці гэтага рашэньня. Некаторыя, як, прыкладам, Марыя Супрунчык, былі нават супраць такога перспэктывы: «Мужа малады быў і нікога ня слухаў і не разумее, рабіў што яму падабалася. Калі пачалі эміграваць, ён запісваўся й у Бразылію, і ў Чылі. І грошы там камусьці даваў, але нас нікуды не выклікалі. Ён не сказаў ні майму тату, ні сястры мужу, што запісаўся ў Аўстралію, а нас выклікалі адразу на камісію. Былі мы на камісіі ў лягеры ў чэрвені месяцы, але я сказала, што на камісію паеду, а ў Аўстралію — не. Але ж нам прыслалі паперу, што трэба ехаць. Я плакала-плакала, крычала: «Я ня еду, я ня еду!» Грузавая машына (трак, як у нас называюць) прыйшла, чэмайдан мой і што было туды паклалі. Мужа сваяк прыйшоў, дапамог, і мяне туды ўкінулі, так у Аўстралію й паехала».

Іншая матывацыя прыезду ў Аўстралію была ў жанчын, якія выяжджалі ў 60-х гадах зь Беласточчыны. Часьцей яны з імкненьня да новых адчуваньняў, новых ведаў адказвалі на прапановы сваякоў папрацаваць, каб зарабіць грошай, як Вера Шайпак, або пабрацца шлюбам з аўстралійскім беларусам, як у выпадку Вольгі Русак, Веры Калесніковіч і іншых. Аўгенія Сідлярэвіч прыехала ў Аўстралію, каб далучыцца да сваёй сям'і, згубленай пасля вайны. Да знаёмых ехала Эва Парэцкая. Для большыні з гэтых жанчын Аўстралія была проста далёкай, экзатычнай, а таму й надзвычай прывабнай краінай. Аднак іх выбар быў больш сьведамы, чым у тых, што прыехалі пад прыгнётам абставінаў на мяжы 40—50-х гадоў.

Больш экзатычная гісторыя ў сястры Ядвігі, манашанкі, якая прыехала ў Аўстралію з Італіі «бо была патрэбная» для працы ў кляштары. Таксама незвычайны лёс у Марыі Алехны, што

разам з маці з Нямеччыны выехала ў Бразылію, потым у ЗША, і толькі калі пабралася шлюбам, разам з мужам апынулася ў Аўстраліі побач з ягонаю сям'ёй. Адарваная ад сваякоў, што засталіся ў ЗША, жанчына, адзіная з усіх апытаных, так і не здабыла прыхільнасці да новай краіны свайго жыцця.

Напэўна, для ўсіх запісаных успамінаў эмігрантаў (і ня толькі беларускіх) характэрнае супрацьпастаўленне жыцця да й пасьля эміграцыі. У выпадку беларусаў Аўстраліі гэта хутчэй параўнаньне аўстралійскай рэчаіснасці не зь беларускай, а з існаваньнем у паваянных лягерах Ды-Пі. Ніводнага разу ў размове не прагучала сьцьверджаньне, што ў Аўстраліі лепш, чым было на Радзіме (гэтыя рэчы нібыта рознага кшталту, а таму непараўнальныя), але заўсёды гэта лепш, чым было ў лягерах Нямеччыны. Да таго ж шмат хто з прыбылых на пяты кантынэнт адразу не ўсьведамляў, што гэта будзе краіна яго сапраўды працягла, сталага жыцця.

АЎСТРАЛІЯ Ў ЖАНОЧЫХ УСПАМІНАХ

Зь Нямеччыны далёкая Аўстралія адным бачылася як зямля абяцаная, іншым як *terra incognita*, таму й з рознымі пачуцьцямі прыяжджалі жанчыны ў гэтую краіну. «Гэта было ў 1949-м, — згадвала Паша Чарнагалан. — Было страшна. Калі я села на параход і адчула, што мы ад'язджаем, то моцна заплакала. Ехала сама з думка дзецьмі й думала, што Радзімы ўжо ня ўбачу. Гэта вельмі цяжка распавесці, як магчыма ўсё перажыць. І з мужам расставалася, ён на сем месяцаў раней паехаў, то цяжка было. А як жа адной з думка дзецьмі. Хто ведае, што ў дарозе здарыцца?» А Тамара Грыцук, што на момант прыезду ў Аўстралію была яшчэ дзяўчынкаю, распавядала пра саму паездку: «Мне гадоў толькі дванаццаць было, то я ня дужа страшылася. Наі парэлаў быў вельмі вялікі, і шмат было ўсялякага ўдобраства. Можна было дзе пакупацца, і вада была пітная, а нам дзеці, то й шакаляды давалі...» Пачуцьці й спадзяваньні ў дачыненні да новае краіны пераважна залежалі ад веку й папярэдняга жыццёвага досведу жанчын.

Першыя ўражаньні традыцыйна былі заснаваныя на параўнаньні. Трывалае, не закранутае вайной жыццё аўстралійцаў вельмі кантраставала з паўгалодным існаваньнем беларусаў у Нямеччыне. «Як прыехалі ў Аўстралію, мой муж прышоў да

мяне ў лагер і павёў у краму, — успамінала Паша Чарнагалан. — А я ж прыехала паубосая з дзецьмі пасьля вайны. То як зайшла ў краму, сама сабе ня верыла, як людзі жывуць тут добра...» Зь іншага боку, клімат і прырода Аўстраліі значна адрозьніваліся ад беларускіх і эўрапейскіх, што таксама адразу звяртала ўвагу новапрыбылых. «...У 1950 годзе мы ўжо прыехалі ў Аўстралію, у жніўні месяцы, — распавядала Акуліна Хаванская. — Прыехалі, а было халодна, бо тут зіма, а мы ня ведалі. Спачатку мы ноччу мерзлі, а ўдзень выходзілі на сонца грэліся. А ў верасні ўжо вясна пачалася». Пра складанасці прыстасаваньня да новага клімату й ладу жыцця згадвала й Ганна Ролсан: «Надвор'е, то было цяжка, сапраўды жах для нас, асабліва для мяне. Мне й цяпер цяжка, але здаецца, як мы прыехалі, то было яшчэ горш, большая сьпякота. А не было ж ні лядоўняў, то трымалі ежу ў такой спецыяльнай скрыні. Мы куплялі лёд, што прывозілі нам, клалі ў скрыню й тады там усё трымалі. А «фрыдж» (лядоўню) мы не маглі набыць, ды тады мала іх і было. Хлеб прывозілі нам, праўда, заўсёды, і малака. Але акрамя «дрыпінг ойл» (тлушч, які вытаптваецца зь мяса ці сала. — Н.Г.) не было іншага масла. То пагана было».

Відавочна, што кліматычныя складанасці ў большыні выпадкаў успрымаліся жанчынамі не самі па сабе, але ў звязку з усімі тымі праблемамі, якія ўзьніклі ў іх на пачатку аўстралійскага жыцця. Марыя Супрунчык так узгадвала часы, праведзеныя ў пераходным лягерах Заходняй Аўстраліі: «Ды там жа спачатку й не было работы, і вельмі гарача. Сонца пячэ, сьпека страіная. Кватэраў не было... Пяць месяцаў сядзелі мы чакалі, пакуль мужу майму работу дадуць. Але там нас кармілі. Я была цяжарная другой дзяўчынкай, але нашая ежа не падобная на аўстралійскую. То я прыходзіла на кухню, нюхала й убягала — нічога не магла есьці. Але як ужо мне штосьці падабалася, то й мужава маці мне давала сваё, і ён таксама, то ўжо я наядалася. А мяса была толькі з барана, а яно пах такі мае, мы да яго не прывычаеныя, бо ніколі ж ня елі такога. Цяпер мы яго ўжо любім, а тады не... Я на тое мяса не магла глядзець. Але там было шмат зайцоў дзікіх, то мой муж і іншыя знаёмыя пойдучь наловяць тых зайцоў, і мы насмажым і добра наядзімся». Пра розьніцу ў структуры харчаваньня беларусаў і аўстралійцаў згадвалі амаль усе жанчыны, гэта было адным зь яркіх адрозьненняў, што адразу кідаліся ў вочы. Таму захаваньне ўласных кулінарных традыцыяў стала для беларускіх жанчын Аўстраліі адным з элемэнтаў нацыянальнай сьведамасці.

Галоўным жа чыннікам, які доўгі час нагадваў нашым суайчыннікам пра тое, што яны чужыя ў гэтай краіне, была мова. Авалоданьне ёю стала неабходнай умовай пасьпяховай сацыялізацыі імігрантаў, а пераважная бальшыня прыбылых жанчын дагэтуль нідзе не вучыліся ангельскай мове. І зноў у аповедах жанчын гучала характарыстыка «цяжка» ў дачыненні да жыцьця ў чужамоўным асяродзьдзі. Але гэтыя складанасьці вызначаліся як часовыя, хоць і даволі значныя. Авалоданьне мовай для жанчын, як і для мужчын, адбывалася ў часе штодзённай працы. Аднак маці з малымі дзецьмі вельмі часта не адразу пачыналі працаваць, а таму да пэўнага моманту ня мелі ніякай ангельскай размоўнай практыкі. У выніку, калі-нікалі ўзьнікалі нават кур’ёзныя моманты. Вось як пра гэта распавядала Акуліна Хаванская: *«У хаце мы заўсёды размаўлялі па-свойму. А ў крамах ужо трэба было па-ангельску, а мы таго ня ведалі. Спачатку было шмат сьмешных выпадкаў, бо першыя ўзялі на працу мужчын, а сем’і пакінулі ў лягерах, пакуль ты там знойдзеш ім кватэру ці гараж паставіш. Ну й старэйшыя людзі папрыяжджалі й мовы ня ведалі. Адна жанчына пайшла неяк у краму, дзе мяса прадаюць, хацела халоднае зрабіць, заліўное, але як жа яно па-ангельску? То яна наказвае на руках і нагах, во што хачу для халоднага, а аўстраліец у краме глядзіць на яе й кажа: «Мы чалавечае мяса не прадаем.» То жанчына ня ведала што рабіць, і ўцякла з тае крамы».*

Для пасьпяховай адаптацыі ў аўстралійскім грамадзтве й як мага хутчэйшага набыцьця ўласнае маёмасьці, а зь ёй і ўпэўненасьці для сябе й сваіх дзяцей, важнай умовай была праца. Кантракт адпрацоўвалі разам з мужчынамі толькі дарослыя дзяўчаты й жанчыны, што ня мелі малых дзяцей. Часта гэта была праца ў шпіталях, як у выпадку з Вольгай Бурнос: *«Мяне паслалі на кантракте, каб працавала сястрой у шпіталі. І я парабіла паўгоду, а тады адтуль уцякла. Бо там толькі былі жанчыны й мужчыны, хворыя на рак скурны, а я не магла тое ўсё зносіць, усялякія раны, не магла на тое глядзець».* Нягледзячы на ​​неабавязковасьць працы для жанчын, жаданьне як мага хутчэй назьбіраць грошай для набыцьця жылля было дастатковай матывацыяй, каб беларускі шукалі магчымасьцяў для працаўладкаваньня нават пры наяўнасьці малых дзяцей. Часьцей за ўсё гэта была некваліфікаваная або нізкакваліфікаваная праца, бо для атрымання адмысловай адукацыі ці кваліфікацыі звычайна не ставала часу й сродкаў. Адначасова можна сьцьвярджаць, што пераважная бальшыня беларусак не былі матыва-

ваныя ў самарэалізацыі праз працу й прафэсійную кар’еру. Магчыма, сваю ролю адыграў прыклад іх маці, якія традыцыйна займаліся хатняй гаспадаркай і засяроджвалі сваю ўвагу адно на сям’і й хатніх абавязках. Таму й праца для іх дачок была традыцыйна толькі сродкам паляпшэньня матэрыяльнага становішча сям’і. Прычым гэта датычыла й тых, што прыехалі на мяжы 40—50-х гадоў, і прыбылых пазьней беларусак. Імігрантка 60-х Эва Парэцкая пісала ў сваім лісьце: *«Праца прыносіла грошы для паляпшэньня абставінаў жыцьця сям’і».*

Працаўладкаваньне для жанчын, што былі зарыентаваныя на хоць які заробак, не выклікала складанасьцяў у Аўстраліі. *«Маці працавала ў фабрыцы як швейка, — згадвала Тамара Грышук. — А я працавала таксама ў фабрыках. Тут у Бродмэ-доўзе (раён у Мэльбурне. — Н.Г.) на адной адпрацавала 28 гадоў, пачынаючы ад 1962-га. Мы там джынсы шылі. А да таго працавала кругом, дзе была работа. Тут калісьці так было. Як паехалі вы ў горад і пайшлі па вулічках, то гэтыя габрэі стаялі каля сваіх дэвярэй і як толькі вы пачыналі гаварыць, то ён: «Прыходзь да мяне рабіць, я буду добра плаціць, ты толькі прыйдзі да мяне». І магчыма было дастаць працу лёгка, як ты мог бы рабіць дзень і ноч, то й працаваў бы дзень і ноч».*

Праца давала жанчынам магчымасьць бліжэй пазнаёміцца з аўстралійскім ладам жыцьця, хутчэй авалодаць мовай і адчуць сябе паўнапраўнай часткай грамадзтва, у якім імігранты былі надзвычай актыўным элементам. Стаўленьне саміх аўстралійцаў да іх бальшыня жанчын ацэньвала станоўча, часьцей праз прызму суседзкіх і працоўных кантактаў. Толькі некаторыя згадвалі першапачатковыя непаразуменьні, зьвязаныя з мовай і працай. Агульны характар стасункаў акрэсьліла Вольга Бурнос: *«Яны ня ведалі, што прядуць эўрапейцы, і казалі, што мы дзікусы. На нас глядзелі коса, называлі пазардліва. Нам тое не падабалася, але мусілі цярпець, бо не было ніякага выйссяця. Мы ж былі іншай мовы, а для іх тое дзіка. А потым яны пабачылі, што народ эўрапейскі й добрай натуры, і сяброўскі, і прызвычаліся да нас, больш не чапляліся».*

«Было адразу некаторыя былі ўрэдныя, я б сказала, — распавядала таксама Тамара Грышук. — Заўсёды заўважалі, як гаворыш на сваёй мове, то «Спik інгліш». Некаторыя адносіліся вельмі файна. Але я думаю, тыя адносіліся добра, хто мелі нейкія сувязі з Эўропай, ці на вайне хто быў ці што, то яны былі лепей. А тады патроху-патроху стала лепей. Як мы апанавалі

ангельскую мову, то ўжо маглі ім адказаць што». Пра некаторага складанасці пры агульных прымальных стасунках згадвала й Акуліна Хаванская: «Аўстралійцы да нас ставіліся нармалёва. Перш яны там трошкі чмыхалі на нас, што работы няма. А потым аказалася, што як нашых возьмуць да работы, то яны лепш працуюць за аўстралійцаў. І тады бос, начальнік, кажа: «Вы на іх нічога не кажыце, бо яны дужа добрыя работнікі, паслухмяныя». І не было ніякіх праблемаў. Працу дастаў, працуеш, заробак дастаў — гуляй, купляй што табе падабаецца». З вышыні ж перажытага цяпер усе тыя непаразуменьні ва ўзаемадачыненнях з аўстралійцамі падаваліся цалкам зразумелымі й не асабліва значнымі.

Унікаць сур’ёзных канфліктаў, верагодна, дазваляла беларусам тое, што яны імкнуліся ад самога пачатку сяліцца разам зь іншымі імігрантамі: палякамі, украінцамі, расейцамі й ня мець шмат кантактаў з аўстралійцамі на побытовым узроўні. Пазней жа, калі вырасьлі дзеці й аўстралійцы сталі ўваходзіць у кола сваякоў беларусаў, узаемаразуменьне пераходзіла з дачыненняў «аўстраліец — імігрант» у пэўны варыянт сямейных стасункаў, дзе нацыянальная прыналежнасць і культурныя адрозненні крыху губляюць сваю вастрывню. Так, Паша Чарнагалан распавядала: «У мяне нявестка — аўстралійка — гэта душа-чалавек. Яны з дачкой вельмі сябруюць. Усе мяне пытаюць, як я змагла аўстралійку навучыць, каб яна ўсё са мной рабіла. Прыйдзе й усё робіць, і заве мяне «мамай». Тут жа ўсе завуць проста па імені, але я сказала сыну: «У нас на Беларусі так: як я выйшла замуж за вашага бацьку, то ягоную маці назвала «мамай», і яны былі добрыя да мяне, ягоныя тата й маці. І калі ты вырашыш ажаніцца, я хачу, каб твая жонка таксама мяне называла «мамай», бо ў нас гэта так прынята. І ты павінны яе бацькоў таксама называць». Нявестыцы гэта некаторы час заняло, каб прызвычаіцца, але яна такая спакойная, і цяпер называе мяне «мамай». А зяць мой толькі як з дачкой заручыўся, адразу стаў мяне зваць «мамай», бо Тамара яму сказала, што я так хачу».

Важным момантам пачатку жыцця беларусаў у Аўстраліі стала доўгачаканае набыццё сталага жылля. Праўда, магчыма гэта было не адразу, і першыя гады жанчыны звычайна праводзілі ў лягерьных умовах. Некаторае жыллё ў гэты час выглядала гэтакасама экзатычна, як і навакольнае асяроддзе. «*Два гады мы ў палатке жылі, і дачку я там нарадзіла, — успамінала Марыя Супрунчык. — Паставілі палатку, а яна невялікая,*

толькі адзін ложка і ўмяшчае. Тады муж узяў яшчэ для маці палатку, і дзецям палатку — разам тры палаткі паставілі ды з жалеза тры сьцяны для кухні з печкай на дровах. Муж там на чыгунке, дзе працаваў, шпалы браў для хаты, а таксама неяк палатку вялікую такую прынёс, што вагоны накрываюць, чорную. То мы ўсё разам накрылі й атрымалася нібы цэлая хата. Я толькі памаявала, каб такой страшнай чорнай не была...»

Пабудова ці набыццё ўласнага жылля ня толькі былі марай імігрантаў зноў займець нешта сваё, але й вялікай неабходнасцю, выкліканай значнымі складанасцямі ў найманьні кватэраў. Валя Антух даводзіла: «*Было вельмі цяжка ўладкавацца з кватэрай. Калі мы скончылі кантракт, муж па газэце знайшоў, што адна аўстралійка здавала пакой, каб нехта ёй дапамагаў даглядаць сад, і там трэба было яшчэ нешта даплочваць. Але калі муж прыйшоў, зрабіў усё ў садзе, яна яму сказала, каб шукаў дзе іншай кватэры. І так было ўвесь час. Калі я прыходзіла й казала, што хачу пакой з карыстаньнем кухні, а мне тады было 25—26 гадоў, то паўсюль быў адзін і той жа адказ: «Вы маладая, у Вас будучы дзеці, а нам ня трэба нішто зь дзецьмі». І вельмі складана было нешта знайсці, таму мусілі як маза хутчэй набыць уласны дом».*

Доўгачаканую пабудову ці набыццё ўласнай хаты згадвалі бальшыня жанчын як адзін з самых галоўных момантаў іх аўстралійскага жыцця. «*...Мы пераехалі ў Сьднэй, — распавядала Акуліна Хаванская. — Тут прадавалі кавалкі зямлі й далі дэпазыт на гэты ўчастак, то мы былі абавязаныя, як скончыў кантракт і дастанем грошы, даплаціць рэшту й зямля будзе нашая. Тут мы паставілі гараж, і ў гэтым гаражы дазволілі нам пяць гадоў жыць. Пяць гадоў мы варылі на прымузе. Затое гэта ўжо быў с в о й д а х (вылучана мною. — Н.Г.). А потым пачалі будаваць і збудавалі гэтую хату».* Сапраўды, гэта быў паказнік пэўнага ўзроўню дабрабыту, аднаўленьне магчымасці адчуць сябе ўласнікам і ўпэўненасці ў будучыні. Праўда, сям’і яшчэ трэба было доўгі час працаваць на выплату пазыкі, узятай у банку на гэтую справу, але тое асабліва не палохала — галоўнае, што ёсць нарэшце ўласны куток і ў жыцці аднавілася адчуваньне стабільнасці.

З вышыні пражытага ў Аўстраліі жыцця беларускі пераважна станюча ацэньвалі ўзровень свайго дабрабыту й сьцьвярджалі, што прыезд у гэтую краіну быў сапраўды добрай ідэяй. Нягледзячы на вялікую аддаленасць ад Эўропы, нязвыклы

клімат, чужую мову, сацыяльна-эканамічныя ўмовы свайго жыцця жанчыны, таксама як і мужчыны, адзінвалі вельмі добра, нават у параўнанні зь «Меккай імігрантаў» — ЗША.

ЖАНЧЫНЫ Й СЯМ'Я

Сям'я займае цэнтральнае месца ўсіх жаночых успамінаў. Спачатку бацькоўская, а потым уласная — яна традыцыйна галоўная сфера інтарэсаў і намаганьняў беларускі. Зразумела, што цэнтральнымі героямі аповедаў сталі бацькі, мужы й дзеці. Бацькі ў Аўстраліі часцей выступалі ў ролі спачатку памочнікаў, пазней — аб'ектаў дапамогі. Так, сталыя маці й сваякрохі звычайна дапамагалі маладым даглядаць дзяцей. Гэта было тым больш важна, што давала магчымасьць працаздольным жанчынам зарабляць сродкі дзеля матэрыяльнага дабрабыту сям'і. Выхаваньне дзяцей сталымі бабулямі й дзядулямі, што ня мелі магчымасьці авалодаць ангельскай мовай, выклікала тое, што дзеці беларусаў у Аўстраліі першапачаткова выходзілі ў беларускамоўным асяродзьдзі. Шмат хто з жанчын заўважаў, што менавіта бабулі й дзядулі захоўвалі ў сям'ях традыцыю размоваў у роднай мове. *«У нас у хаце ўвесь час была беларуская мова, пакуль жылі бацькі, — сьцьвярджала Ліза Бакуновіч. — Нават мой сын маленькі гаварыў на беларускай мове. А тады як баба й дзед памерлі, перайшлі зусім на ангельскую мову».*

Традыцыйная павага да бацькоў і ўдзячнасьць — неад'емныя рысы й запісаных успамінаў, і рэальных сямейных стасункаў беларусаў. Пры гэтым характар бацькоўскіх сямейных узаемадачыненняў звычайна пераносіўся жанчынамі й ва ўласныя сям'і. Найперш гэта адлюстроўвалася ў разьмеркаваньні сямейных роляў: мужчыны як галавы сям'і, гаспадара, і жанчыны як сьціплай гаспадыні, на плячах якой трымаецца хатні дабрабыт і выхаваньне дзяцей. Прыкладам, на пытаньне пра спэцыфіку разьмеркаваньня сямейных абавязкаў Тамара Грыцук адказала: *«Ну мужчынская, я думаю, як і ўсюды: прыйшоў з працы, сеў і то ўсё. А жанчына то мусіць кругом... І так ва ўсіх беларусаў было».*

Магчыма, захаваньне традыцыйнага характару сямейных стасункаў было адным з чыньнікаў даволі высокай трываласьці беларускіх шлюбаў у Аўстраліі. Звесткі пра разводы ў сям'ях

беларусаў надзвычай рэдкія, а часцей такая інфармацыя датычыць мяшаных шлюбаў. Адным з прыкладаў няўдалага сумеснага жыцця беларусаў быў першы шлюб Ганны Ролсан з Паўлам Машэем: *«Муж мой, ён добрую работу меў і ўсё, але ён быў алькаголік, ня мог добра працаваць, і яго звольнілі. І мы жылі, можна сказаць, вельмі-вельмі бедна. Ён мяне біў, і я кінула яго. Мы разышліся з мужам, бо я не магла зь ім жыць, я засталася, можна сказаць, калекаю, то з сваімі дзеткамі выехала й у ліцьвінаў адзін пакойчык здымала. І мы там жылі. Я пакінула мужу той барак, дзе мы жылі раней, бо ён імат піў і ўсё прапіваў. А празь некаторы час ён памёр, дакладней, яго забілі. Я засталася ўдавой».*

Іншая прычына разводу была ў Лізы Бакуновіч: *«У мяне першы муж быў баўгарын. Мы як прыехалі, то былі хлопцы або застарыя, або замалыя, замаладыя, так што выйсьці замуж за беларуса было немагчыма. Ну й таксама раскінутыя былі, хто ў Сыднэі, хто ў Ньюкасьле, хто ў Адэляйдзе — па ўсёй Аўстраліі. І я выйшла замуж за першага мужа, ён быў баўгарын, у 1958 годзе. Мне было 22 гады. Маю двое дзяцей зь ім, сына й дачку. Але потым мы ўзялі развод, таму што гэта была зусім інакшая традыцыя, інакшая кухня, інакшае ўсё».*

Нягледзячы на тое, што шлюбы беларусаў і беларусак з прадстаўнікамі іншых нацыянальнасьцяў былі справай нярэдкай, многія нашыя суайчыннікі аддавалі перавагу «сваім» жанчынам. *«Сюды прыехалі беларусы, хлопцы й дзяўчаты, — згадала Галіна Падгайская. — Хлопцы пажаніліся яшчэ ў Нямеччыне, бо ім гаварылі, што ў Аўстраліі няма дзяўчат і яны застаюцца тут бяз жонак. Усялякіх там немак сабе панабіралі, бо баяліся застацца адзінокамі. І было тут багата нашых, збіраліся, танцы рабілі там у Блутаўне (гэта тут каля Сыднэю раён такі). Быў у нас Міхась Зуй, вечная яму памяць. Таксама кавалер, але яшчэ бяз жонкі. Выпісаў сабе адну з Польшчы, а хлопцы нашыя перахапілі яе, другую — таксама забралі. Толькі ён надумаецца пазнаёміцца, а на іншай кватэры яе хлопцы забяруць. Ужо калі гэтую Рэню выпісаў, то набыў хату й яе адразу да сябе дахаты прывёз, каб ні з кім іншым не пазнаёмілася».* Менавіта зацікаўленасьць у шлюбах зь беларускамі наўпрост ці ўскосна прычынілася да зьяўленьня ў Аўстраліі пяцёх з апытаных жанчын. Для кожнай зь іх паездка на пяты кантынэнт была своеасаблівай авантурай, якая, тым ня менш, заканчвалася шлюбам. І створаньня гэтым чынам сям'і былі такімі ж трывалымі, як і ў тых імігрантаў, што прыехалі ў Аўстралію

прыкладна адначасова. Варта заўважыць, што ў якасці грунту сямейных узаемадачыненьняў многія жанчыны вызначалі п а в а г у.

Для беларускіх сем'яў Аўстраліі, у адрозьненне ад традыцыйных сялянскіх сем'яў іх бацькоў, амаль не характэрная шматдзетнасць (наяўнасць болей як трох дзяцей даволі рэдкая). Напэўна, больш дынамічны лад жыцця жанчын, што мусілі разам з мужчынамі працаваць па-за межамі хаты, прычыніўся да гэтае зьявы. Тым ня менш, дзеці засталіся галоўным аб'ектам клопату й гонару жанчын. Пры гэтым самі беларускі адзначалі адрозьненне ў сваім стаўленьні да дзяцей у параўнаньні з аўстралійскімі сем'ямі. Беларускі традыцыйна апекаваліся ня толькі дзецьмі, але й унукамі, захоўваючы вельмі цесныя кантакты зь сем'ямі сваіх дзяцей пасля іх шлюбаў, тады як для аўстралійскіх стасункаў такая сур'ёзная апека менш характэрная.

Сям'я была сапраўднай сфэрай самарэалізацыі беларускай жанчыны ў Аўстраліі, на што мала ўплывалі пэўныя фэміністычныя рухі ў тутэйшым грамадстве (магчыма, не такія моцныя, як у ЗША ці Ангельшчыне, але таксама даволі актыўныя ў другой палове ХХ стагодзьдзя). Вось як апісвала значнасьць сям'і Ліза Бакуновіч: *«Ведаеце, гімназію я ня скончыла, а ўсе мае каляжанкі, для іх галоўнае — гэта было выйсці замуж. То і я ніякай кар'ерай не цікавілася, бо адукацыі ня мела. І я выйшла замуж. З маіх каляжанак, што з майго году, усе гэта зрабілі. Нават некаторыя прыехалі ўжо зь Нямеччыны разам. А вось ужо дзеці нашыя... Мая дачка Сузана, ёй 39 і яна яшчэ ня замужам. Яна настаўніца, скончыла ўнівэрсытэт. У яе ёсць хлопец, але мусіць ніколі замуж ня выйдзе, бо ўжо заручаныя два з паловай гады. Усё кажэ: «Я маю час, маю час, няма куды сьпяшацца». І для беларускіх жанчын, якія сюды прыехалі, гэта было галоўнае — сям'я».*

Складанасці для творчай самарэалізацыі на працы жанчыны кампэнсавалі ўлюбёнымі заняткамі, бальшыня якіх была найпрост зьвязаная з хатняй гаспадаркай: кулінарыя, вязаньне, вышыўка, праца ў садзе, шыцьцё — усе гэтыя заняткі, традыцыйныя яшчэ для іх маці, у якасці хобі прыжыліся ў сем'ях аўстралійскіх беларусаў.

Згаданыя хобі адначасова былі элемэнтам захаваньня нацыянальных традыцыяў у іншакультурным асяродзьдзі. Вышытыя нацыянальныя кашулі ці прыгатаваныя беларускія стравы разам з апаведанымі бацькоў стваралі ў народжаных у Аўстраліі

дзяцей трывалыя ўяўленьні пра адметнасць іх паходжаньня, выклікалі цікавасьць да сваіх каранёў, якая дадаткова стымулявалася й у школах, дзе шматкультуралізм паступова стаў адным з важных прынцыпаў адукацыі. Праўда, не заўсёды беларусам выпадала ствараць для дзяцей магчымасьці для навучаньня роднай мове, таму сям'я заставалася галоўнай сфэрай выхаваньня нацыянальнай самасьведанасьці. Тым ня менш, пераважная бальшыня жанчын адзначалі, што чым больш кантактаў узнікала ў дзяцей па-за межамі хаты, тым хутчэй яны пераходзілі ў сваіх размовах толькі на ангельскую мову. Пераход на ангельскую мову быў, безумоўна, непазьбежны, аднак адсутнасць беларускай нават у якасці другой размоўнай мовы ў шмат якіх нашчадкаў беларусаў (аўстралійцаў толькі ў першым калене) дазваляе сьцьвяджаць пра надзвычай вялікі поспехі асыміляцыі, якім сям'я ня здолела супрацьстаяць. Безумоўна, ёсць прыклады-выняткі, як у сям'і Тамары Грыцук, дзе дачка Ніна даволі добра валодае беларускай мовай, аднак гэтая зьява — хутчэй рэдкасьць, чым правіла. Варта адзначыць адну акалічнасьць: у сем'ях жанчын, якія прыехалі ў Аўстралію ў больш сталым веку (з уласнымі дзецьмі, няхай і малымі) на мяжы 40-х — 50-х гадоў, беларуская мова больш трывала ўспрымалася дзецьмі. Сваю ролю ў гэтым адыгрывала тое, што самі бацькі доўгі час толькі вучыліся ангельскай мове й у якасці сродку сямейных узаемадачыненьняў выкарыстоўвалі родную. Такім чынам, працэс асыміляцыі дзяцей быў зьвязаны з аналягічным бацькоў, але ішоў хутчэй яшчэ й пад уплывам вонкавых абставінаў. У выніку, чым менш у жанчыны было магчымасьці працаваць і такім чынам знаходзіцца ў англамоўным асяродзьдзі, тым даўжэй яна не магла адмовіцца ад роднай мовы ў сям'і й, адпаведна, тым даўжэй дзеці мелі беларускамоўнае асяродзьдзе ў хаце. Найбольш распаўсюджаным варыянтам моўнай практыкі стаў апісаны Марыяй Супрунчык, якая згадвала, што ў хаце была беларуская мова, але *«...ужо калі дзяўчынкі мае вырасьлі, то трэба калі й па-ангельску, бо яны не заўсёды разумелі. Але я старалася па-нашаму, яны ж адказвалі па-ангельску. Цяпер старэйшая яшчэ крыху разумее, а гаварыць — не, а малодшая, дык зусім...»*

Безумоўна, агрэсіўнае англамоўнае атачэньне моцна ўплывала на дзяцей беларусаў, асабліва калі з розных сацыяльна-эканамічных падставаў магчымасьці для адмысловага беларускамоўнага навучаньня ў дыяспары былі невялікія. Аднак істотную ролю адыгрывала таксама мэтанакіраваная дзейнасьць

бацькоў (у тым ліку й жанчын), каб далучыць нашчадкаў да роднай мовы. Цікава гэта акрэсьліла Паша Чарнагалан: «*Я й сына, і дачку добра вучыла, яны пасканчалі школы. Па-расейску таксама размаўляюць, бо хадзілі ў расейскую школу тут шэсьць гадоў. Муж вазіў на суботах іх, а я працавала. Беларускай тады не было й царквы яшчэ беларускай не было, толькі расейская. Але я казала, што як расейскую будуць ведаць, то й беларускую зразумеюць. Сын хадзіў у скаўты, дачка ў валејбол гуляла. У нашай царкве праблемы яшчэ былі, то мы пайшлі ў расейскую, каб дзеці мову ведалі*». Мова — не адзіная, але адна з істотных праяваў нацыянальнай самасьведомасці. Невалоданьне нашчадкамі беларусаў роднай мовай яшчэ ня сьведчыць пра суцэльную адсутнасьць у іх цікавасьці да сваіх каранёў. Тым больш што ў шматкультурным аўстралійскім грамадстве веданьне паходжаньня продкаў мае пэўную вагу.

Роля жанчыны ў беларускай сям’і ў Аўстраліі, таксама як і ўсе сямейныя ўзаемадачыненні, грунтавалася на традыцыйных гендэрных стэрэатыпах беларускага грамадства. Найбольш істотнымі рысамі беларусак многія мужчыны вызначалі адданасьць сям’і, гаспадарлівасьць і гасьціннасьць. Неаднойчы яны зьвярталі ўвагу на тое, што «*мэнавіта на жанчыне трымаецца сямейны дабрабыт*», і праз прызму мэнавіта такіх паважлівых, у нечым патрыярхальных, уяўленьняў аб ролі жонак і маці яны ацэньвалі й удзел суайчынніц у жыцьці дыяспары наогул.

БЕЛАРУСКАЯ ДЫЯСПАРА ВА ЎСПАМІНАХ ЖАНЧЫН

Сувязь зь іншымі беларусамі, паводле ўспамінаў, была важнай часткай жыцьця жанчын, асабліва адразу па прыездзе ў Аўстралію, калі найбольш рэзка вызначалася супрацьпастаўленьне «свае — чужыя» (беларусы — аўстралійцы). Імкненьне быць бліжэй да беларусаў або да іншых славянаў-імігрантаў грунтавалася на агульнасьці праблемаў. Пры слабым валоданьні мовай неабходнае было асяродзьдзе, дзе магчыма «паразмаўляць па-свойму». Вобраз «сваіх», або «нашых», для беларусак не абмяжоўваўся толькі суайчыннікамі, якія вельмі часта жылі даволі далёка адзін ад аднаго. У гэты панятка ўваходзілі часам і палякі, і ўкраінцы, і расейцы, і выхадцы зь Югаславіі. Тамара Грыцук паведамляла: «...*Мы зь імі (аўстралійцамі. — Н.Г.)*

имат кантактаў і ня мелі. Больш з нашымі людзьмі: палякі, югаславы, украінцы, расейцы — з гэтымі. А зь імі... яны іншыя...» З часам, верагодна, падзел на «сваіх — чужых» стаў размывацца, чаму садзейнічалі больш інтэнсіўныя кантакты з аўстралійцамі, частка зь якіх стала ўваходзіць у кола вельмі блізкіх стасункаў. Аднак мэнавіта першапачатковае імкненьне быць бліжэй да «сваіх» стварыла падставы для фармаваньня першасных структураў дыяспары.

Істотную аб’яднаўчую ролю для беларусаў традыцыйна выконвала царква. Нават там, дзе парафіяў БАПЦ не было, як у Сыднэі, праваслаўная царква, няхай і расейская, стала таксама традыцыйным месцам збору «сваіх». Пра гэта згадвала, прыкладам, Галіна Падгайска: «*Мы ж як прыехалі, то на Робэртсан Роад ужо была праваслаўная царква. Раней жа яшчэ да рэвалюцыі людзі нашы прыежджалі, то ў Брысбэне адна была царква й тут у Сыднэі на Сэнт Элен Парк з дому зрабілі царкву. Пазьней, ужо ў 1953 годзе, сабор Пятра й Паўла, то нашыя, з Эўропы, пабудавалі. А цяпер багата царкваў ёсьць, і манастыры таксама. [...] У царкву мы хадзілі, а як жа ж? Дзе ж мы знаёмліся, толькі ў царкве. То аддушына такая вялікая...»*

Калі ўдзел у рэлігійным жыцьці падаваўся як рэгулярныя царкоўныя практыкі, то дзейнасьць беларускіх арганізацыяў ва ўспамінах найперш выступала як супольныя нацыянальныя сьвяткаваньні. Ліза Бакуновіч з Сыднэю згадвала: «*Зьбіраліся мы на ўсе беларускія сьвяткаваньні. На ўсе, якія ёсьць, і нават на Новы год мы зьбіраемся, на Вялікдзень таксама. Гэта адзінае месца (Беларускі Клюб. — Н.Г.), дзе мы зьбяраемся, нагаворымся. І зьбіралася нас имат. Было больш як на 70 асобаў, а цяпер штораз меней, бо, пэўна, палова ўжо памерлі, або ў шпітэлях, або ўжо застарыя й ня могуць машынаю ехаць*». Цалкам зразумелыя й жыцьцёвыя матывы такіх супольных мерапрыемстваў. Паводле Вольгі Русак, гэта гучала так: «*Вось і спаткацца добра, і пабачыць, як хто пастарэў, і пагаварыць, і сваю бяду, і свае радасьці кожны раскажа*».

Некаторыя жанчыны выкарыстоўвалі адзначаныя сьвяткаваньні для своеасаблівай папулярызаваньня беларускай культуры сярод аўстралійцаў, пра што згадвала, прыкладам, Паша Чарнагалан: «*Але мы сваё жыцьцё ў Аўстраліі працягваем і зь сваімі сустракаемся. Спачатку на сьвяткаваньні больш за сотню чалавек зьбіралася. Але цяпер ужо имат адышло. Сьвяткавалі 25 Сакавіка, Слуцкае паўстаньне, танцы наладжвалі. На*

Новы год таксама збіраліся беларусы. Я шмат прыводзіла аўстралійцаў на беларускія танцы, і ім падабалася. Нават паліцыянтаў прыводзіла аўстралійскіх, яны заўсёды мне казвалі пад Новы год, каб стол на дванаццаць чалавек. Яны мне дзякавалі, казалі, што добра беларусы гуляюць і ніколі ніякіх боек няма. Я нават абарыгенаў і розных нацыянальнасьцяў людзей прыводзіла на нашыя святакваньні, каб паглядзелі, як беларусы гуляюць».

Уласны ўдзел у арганізацыйным жыцці беларусаў жанчыны акрэсьлівалі часцей адпаведна з сваімі традыцыйнымі сямейнымі абавязкамі: «Толькі гэтая справа, што мы варылі, — тлумачыла Тамара Грыцук. — Як вось збіраліся, то трэба было штось прыгатаваць, то ў гэтым сэнсе... І ў арганізацыі святакваньняў, і сьпявалі». Наладжваньне пачастунку было ці не самай галоўнай задачай жанчын на ўсіх мерапрыемствах, якая заўсёды адзначалася падзякай у паведамленьнях эміграцыйнай пэрыёдыкі.

Іншай сфэрай жаночай прысутнасьці ў арганізацыі беларускага жыцця былі мастацкія калектывы. Пра гэта распавядала сярод іншых Вера Калесьніковіч з Адэляйды: «Ой, мы ж сьпявалі! Мы выязджалі нават да Мэльбурну і сьпявалі. Быў такі царкоўны хор, але там былі і царкоўныя, і свецкія. Беларускія песні сьпявалі. Езьдзілі з хорам, калі былі зьезды, штогод то ў іншым ітаце: як у Адэляйдзе, то ўсе ехалі сюды, як у Мэльбурне, то туды, а людзей разьмяшчалі па хатах. Сьпявалі Соня Бурнос, Вера Калесьніковіч, Ліда Шамиурын, Галіна Кандрусік. Мужык гэтае Галіны граў на акардэоне, а дзеткі сьпявалі (дзяўчынка мела можа пяць гадоў). І мы ўсе разам езьдзілі і да Мэльбурну, і да Сыднэю». Вера Шайпак з Мэльбурну сярод іншага згадвала такую акалічнасьць: «Алесь Салавей узяўся мяне вучыць дэкламаваць. І добра вучыў. А цяпер, як яго няма, то я часам сама стараюся вершы чытаць».

Безумоўна, удзел у грамадзкім жыцці даваў беларускім жанчынам дадатковыя магчымасьці для творчай самарэалізацыі, былі гэта сьпевы ці дэкламацыі, ці вышываньне нацыянальных кашуляў, ці яшчэ што. Для некаторых творчых асобаў, як Вольга Бурнос, дзейнасьць у беларускай грамадзе стала надзвычай важнай часткай сямейнага жыцця:

«У Адэляйдзе знайшлі мы беларусаў. Міхась жа страшна любіў свой народ. І мы ўдвох працавалі добра, стараліся, каб тут што было, каб быць разам зь беларусамі. Арганізоўвалі хоры, танцы, а Міхась быў дырыгентам хору. А калі ў нас не

ставала песень, то я мусіла выбіраць ад Янкі Купалы і Якуба Коласа вершы і пісаць музыку. І многа пананісвала, дасылала нават у Амэрыку, Англію і дастала водгук, што вельмі добра напісаная музыка.

Спачатку беларуская грамада ў Адэляйдзе была вялікая. Мы як рабілі мерапрыемствы, то прыходзіла 200—250 чалавек. Адразу нас было шмат, бо яшчэ ўсе маладыя, стараліся трымацца свайго. А потым ужо як пажаніліся і асели, то сталі казаць, што часу няма. Але былі слупы, якія трымалі беларускасьць, яны ўвесь час прасілі людзей, каб зрабіць штосьці. І забавы рабілі, і прыходзілі людзі, і да тысячы чалавек. І на канцэрты прыходзілі, і на 25 Сакавіка, і на царкоўныя святы, і ў лістападзе.

Аднойчы выступалі нашыя дзеці на канцэрце на тэлевізіі. А іншы раз мы па вуліцах маршавалі. Кожная нацыянальнасьць ішла пешкі ў нацыянальным усім і з надпісамі: «Беларусы», «Кітайцы» і г. д. Гэта было на 150-годзьдзе Адэляйды, дзесь у 80-я гады. Вельмі добрыя мы мелі ўборы, бо я тыя ўборы купіла за свае грошы. Толькі нашай вышыўкай аздобіла, старалася ўсю ўніформу прыгожую беларускую зрабіць, камбінавала. І зрабіла ўсім убраньне добрае, няхай выглядаюць як мае быць».

Ведамыя прыклады значнай творчай актыўнасьці жанчын у беларускіх грамадах у стварэньні праграмаў радзь (як Аўгінья Каранеўская ў Сыднэі, Эўлялія Яцкевіч у Мэльбурне, Вера Раецкая ў Пэрце), у арганізацыі выставаў нацыянальнага мастацтва і яго папулярызацыі (як лекцыі жанчын Сыднэю для сябровак Аўстралійскае Вышывальнае Гільдыі). Былі жанчыны і кіраўніцамі ці афіцыйнымі асобамі ў беларускіх арганізацыях. Так, у Сыднэі старшынёй Беларускага Аб'яднаньня ў Новай Паўднёвай Валіі некаторы час была Аўгінья Каранеўская, а Беларускага Культурна-Грамадзкага Клубу — Ганна Калпяка. У Мэльбурне кіравала Беларускім Цэнтральным Камітэтам, была настаўніцай беларускай школы і кіраўніцай хору Эўлялія Яцкевіч, а сакратаром Фэдэральнай Рады Беларускіх Арганізацыяў у Аўстраліі была Надзея Груша. У Адэляйдзе некалькі месяцаў абавязкі сакратара Беларускага Аб'яднаньня ў Паўднёвай Аўстраліі выконвала Аўгенія Юрша, на пасадзе скарбніка колькі часу працавала Галіна Кандрусік, а ў 90-х гадах у арганізацыю прыйшлі і іншыя жанчыны. У Пэрце ў якасьці дзейных пасадовых асобаў выступалі й Марыя Мароз, і прадстаўніцы сям'і Елаб. Акрамя таго, ёсьць зьвесткі пра ўдзел беларускіх жанчын у агульнааўстралійскіх арганізацыях, кштал-

ту Жаночай сэкцыі Рады Паняволеных Народаў². Усе гэтыя прыклады даказваюць наяўнасць у некаторых беларусаў жаданняў і магчымасцяў займацца грамадзкай дзейнасцю побач з мужчынамі.

Тады ж у Аўстраліі існавалі й адмысловыя менавіта жаночыя арганізацыі, якія магчыма падзяліць на дзве катэгорыі: царкоўныя й сьвецкія. У першую ўваходзяць Сястрыцтвы, што ствараліся ў парафіях БАПЦ. Гэта традыцыйныя жаночыя арганізацыі, якія выконвалі функцыі збору сродкаў на царкоўныя патрэбы, дапамогі ў наладжваньні царкоўных мерапрыемстваў, дабрачыннай дзейнасці. Найбольш звестак ёсць пра дзейнасць Сястрыцтва парафіі Трох Віленскіх Пакутнікаў у Мэльбурне, заснаванага 29 ліпеня 1973 году ў дзень 15-годзьдзя тутэйшай царквы. Стварэньне жаночай суполкі значна паўплывала на актывізацыю царкоўнага жыцця. Сястрыцтва ўзяло на сябе ладжаньне разнастайных мерапрыемстваў для прыхаджанцаў і іх дзяцей: калядных ялінак, баляў і г.д. Традыцыйнымі сталі таксама сьвяткаваньні Дня Маці. У часе мерапрыемстваў зьбіралі ахвяраваньні на дабрачынныя патрэбы або для справаў парафіі. Яшчэ адной задачай Сястрыцтва было аздабленьне царквы й прыцаркоўнай залі для службаў і імпрэзаў, ладжаньне абедаў. Абавязковымі кірункамі дзейнасці арганізацыі былі падтрымка хворых прыхаджанцаў, наведваньне іх у шпітальных ці на хатах, а таксама апека над дзецьмі парафіі³. Адной з найбольш значных ініцыятываў Сястрыцтва ў Мэльбурне стала ўсталяваньне ў 1976 годзе на сабраныя ім сродкі Помніку «На вечны супачын усіх ведамых і няведамых Беларусаў» на беларускай дзялянцы могілак Фоўкнэр. Плённая праца гэтай жаночай суполкі працягваецца й да сёньня.

Звесткі пра падобную жаночую дзейнасць у парафіі Сьвятых Апосталаў Пятра й Паўла ў Адэляйдзе менш дакладныя. Ведама, што жанчыны ад самога пачатку ўдзельнічалі й у царкоўным хоры й дапамагалі ў арганізацыі парафіяльнага жыцця, аднак згадкі адмысловай жаночай суполкі датычаць ужо 70-х гадоў. Так, у 1975 годзе ў апублікаваных матэрыялах фігуруе Дапамаговы Жаночы Камітэт у складзе: Вера Бічанін, Вольга Бурнос, Марыя Ранцэвіч, Зося Акавітая, Паўліна Хаменка —

² [Б. а.] Жаночая сэкцыя Рады Паняволеных Народаў // Беларус. 1977. № 247.

³ [Б. а.] Сястрыцтва парафіі БАПЦ царквы ў Мэльбурне // Голас Царквы. 1975. № 43. С. 21—22.

які з прапановы мітрапаліта Андрэя зьмяніў назоў на Сястрыцтва Сьвятой Эўфрасіньні Полацкай⁴. На жаль, дакладных звестак пра дзейнасць адзначанага Сястрыцтва адшукаць не ўдалося, а самі апытаныя жанчыны пра тое адмыслова ня згадалі.

У 90-х гадах паўстала таксама Сястрыцтва парафіі БАПЦ у Пэрце на чале з матушкай Ірэнай Зайкай. Як і такая ж арганізацыя ў Мэльбурне, сёстры ў Пэрце займаліся дапамогай у арганізацыі царкоўнага жыцця, зборам сродкаў і дабрачыннасцю.

Усе адзначаныя сястрыцтвы адностроўвалі традыцыйную жаночую актывізацыю ў царкве, якая была лягічным працягам тых роляў, што адыгрывала жанчына ў сям'і. І таксама як і ў сямейных дачыненнях, намаганьні жанчын стваралі пэўны падмурак (матэрыяльны й духоўны) для шчыльнай узаемасувязі парафіянаў, адчуваньня наяўнасці сапраўднай вялікай сям'і вернікаў.

Іншым варыянтам жаночых суполак сталі сьвецкія жаночыя камітэты. Звесткі пра першую такую арганізацыю датычаць яшчэ пачатку 50-х гадоў і зьвязаныя зь дзейнасцю Задзіночаньня Беларускіх Вэтэранаў у Брысбэне. З прычыны таго, што вэтэранская структура мела на ўвазе менавіта мужчынскае сяброўства, жаночай арганізацыяй стала Згуртаваньне Беларускіх Жанчын у Аўстраліі на чале з Эўляліяй Яцкевіч. Першыя звесткі пра яго апублікаваныя ў часопісе «Божым Шляхам» у 1952 годзе, з пазначэньнем, што галоўная мэта Згуртаваньня — «займацца харытатывнай дзейнасцю»⁵. Доказы рэальнай працы арганізацыі магчыма знайсці на старонках газэты «Бацькаўшчына», дзе, прыкладам, у 1956 годзе друкавалася справаздача Згуртаваньня Беларускіх Жанчын аб зьбіраньні сродкаў у фонд калядных падарункаў для беларускіх дзяцей у Нямеччыне⁶. Верагодна, па знікненьні Задзіночаньня Беларускіх Вэтэранаў спыніла сваё існаваньне й адзначаная жаночая арганізацыя.

Наступная падобная зьявілася ўжо ў Мэльбурне. Паводле згадак Паўла Гуза, адмысловы Жаночы Камітэт дзейнічаў яшчэ

⁴ [Б. а.] Парафія Сьв. Пятра й Паўла ў Адэляйдзе // Голас Царквы. 1976. № 45. С. 21.

⁵ [Б. а.] Аўстралія. Новая арганізацыя // Божым Шляхам. 1952. № 48. С. 16.

⁶ Яцкевіч Э. Справаздача Згуртаваньня Беларускіх Жанчын у Аўстраліі // Бацькаўшчына. 1956. № 6—7 (288—289).

Сяброўкі Беларускага Жаночага Камітэту ў Вікторыі: Тося Гуз, Эмілія Шнэк, Вольга Сьлесарэвіч, Вера Шайпак

Цэнтральны Камітэт падштурхоўваў, што павінны жанчыны дапамагаць, то й сабраліся нарэшце. Быў Жаночы Камітэт, і хор быў пры ім. Калі якое святкаваньне, то мы сьпявалі. Да таго ж нашае заданьне было старэйшых даглядаць, адведваць хворых, старшыня была Оля Сьлесарэвіч доўга, потым яна памерла. Заступніцай была я. Мы наладжвалі барэжкі, вечарыны рабілі й з таго мелі прыбытак. Ды як Беларускі Цэнтральны Камітэт святкаваньні рабіў, то мы дапамагалі. Тое ўсё разьвязалася, бо маладыя не прыйшлі, а старыя паўміралі, то ўсё разьвязалі, а што грошы засталіся, то перадалі ў Фэдэральную Раду». Магчыма меркаваць, што дзейнасьць Беларускага Жаночага Камітэту ў Вікторыі была падобная да пра-

пры Беларускім Аб'яднанні ў Вікторыі ад 1953 году⁷. У склад кіраўніцтва Камітэту ўваходзілі: Вольга Сьлесарэвіч — старшыня, Кацярына Жураўлевіч — сакратар і Эмілія Шнэк — скарбнік. Жаночы Камітэт займаўся зьбіраньнем сродкаў для дапамогі сіротам, інвалідам і састарэлым беларускім грамадзянам, якія засталіся ў Нямеччыне⁸.

Пазьней існаваў такі й пры Беларускім Цэнтральным Камітэце ў Вікторыі. Менавіта пра гэты Беларускі Жаночы Камітэт найбольш распавядалі тутэйшыя рэспандэнткі. Вось як згадала ягоную дзейнасьць Аўгенія Сідлярэвіч, што пэўны час была кіраўніцай гэтай арганізацыі: «...Як Сустрэчы сталі рабіць, мусіць у 70-х Жаночы Камітэт наладзілі.

Жаночы хор у Мэльбурне

цы Сястрыцтва, толькі для ўдзельнікаў сьвецкіх арганізацыяў. Тое ж самае наладжваньне пачастунку й аздабленьне мерапрыемстваў, тая ж дабрачынная дзейнасьць, тыя ж ініцыятывы ў правядзеньні Дня Маці й г.д. Таксама як і Сястрыцтва, Камітэт меў уласную касу (на пасадзе сакратара й скарбніка тут доўгі час працавала Надзея Груша). Аднак у адрозьненне ад царкоўнай арганізацыі сьвецкая ня вытрымала выпрабаваньня часам і не прайшла этап зьмены пакаленьняў.

Яшчэ адна вельмі падобная сьвецкая жаночая арганізацыя доўгі час існавала ў Сыднэі — Жаночы Камітэт Беларускага Культурна-Грамадзкага Клубу. Паводле зместу асноўнай дзейнасьці адрозьненняў у Камітэце не было: тое ж ладжаньне пачастунку для святкаваньняў стаяла на першым месцы. Толькі сыднэйская арганізацыя ня мела статусу самастойнай, а існавала менавіта пры Клубе й для забесьпячэньня яго патрэбаў. Валя Антух так распавядала пра дзейнасьць жанчын: «...Спачатку, калі былі нейкія свята, то жанчыны працавалі на кухні, каб падрыхтаваць абед, але потым усе сталі старэць і цяжка кагосьці заахваціць. Таму за працу на кухні сталі плаціць. А раней быў спецыяльны Жаночы Камітэт. І я там была, і Тамашэўская, яна была кіраўніцай, і Маня (Супрунчык. — Н.Г.) дапамагала, і Ванда (Марчанка. — Н.Г.), яна полька, але муж беларус быў. Таксама Надзя Лужынская... Кожная штосьці сваё рабіла». Таксама як і мэльбурнскі Камітэт, сыднэйскі спыніў сваё існаваньне з прычыны старэньня сябровак і адсутнасьці маладой зьмены.

Усе адзначаныя жаночыя сьвецкія й рэлігійныя арганізацыі адлюстроўвалі пэўную сыстэму сямейных узаемадачыньняў беларусаў, што пераносілася й на пазасямейнае жыцьцё. У жаночых суполках беларускі найперш рэалізоўвалі сябе як гаспадыні, захавальніцы дабрабыту. І калі зьвярнуцца да матывацыі гэтай дзейнасьці, то для пераважнай бальшыні жанчын яна са-

⁷ Ліст Паўла Гуза за 10.10.2002 у прыватным архіве аўтаркі.

⁸ [Б. а.] Зь беларускае хронікі. Мэльбурн, Аўстралія // Незалежная Беларусь. 1953. Лістапад—сьнежань.

праўды стала працягам клопату пра сям'ю. Так, многія дапамагалі сваім мужам у іх грамадзкіх справах і менавіта сьледам за імі прыходзілі ў беларускія арганізацыі (асабліва гэта датычыць сьвецкіх). Падобна, такі шлях быў у Ганны Ролсан: *«На святкаваньні беларускія хадзілі, асабліва як я ўжо з мужам гэтым апошнім маім (Янкам Ролсанам. — Н.Г.) жыла. Святкаваньні былі, і выступалі на іх. Ён быў найбольш за тое, актыўна дзейнічаў»*. Кіраўнікі беларускіх арганізацыяў Міхась Лужынскі й Аўген Груша згадвалі, што выпадкаў, калі б мужчына не ўваходзіў у беларускія арганізацыі, а жанчына ўдзельнічала ў іх, прыгадаць складана. Гэта яшчэ раз пацьвярджае словы Міхася Лужынскага: *«Звычайная беларуская жанчына вызначаецца асаблівымі якасьцямі. Гэта, па-першае, адданая жонка й адданая маці. Для яе няма нічога важнейшага за свой дом і сваю сям'ю. Калі б не было беларускай арганізацыі, гэта можа яе й ня так турбавала, гэта своеасаблівы комплекс сьведамасьці. Але сваёй сям'і, свайго кутку, свайго мужа яна ніколі не пакідала... Так што мараль высокая, хаця самасьведамасьць нацыянальная ня так вызначана»*.

Пазасямейная дзейнасьць жанчын традыцыйна стала працягам сямейнай і, магчыма, менавіта таму вызначалася такой жа трываласьцю й грунтоўнасьцю, што дазволіла Міхасю Раецкаму з Пэрту сьцьвярджаць: *«...Наогул на эміграцыі арганізацыі безь сябровак-жанчын ёсьць слаба дзейнымі. Толькі жанчыны ёсьць падмуркам існаваньня сьведамай эмігранцкай групы»*. З погляду на характар жаночай прысутнасьці ў арганізацыях гэтая выснова не падаецца занадта катэгарычнай.

Вынікі праведзенага аналізу жаночых сьведчаньняў, а таксама іншых наяўных крыніцаў дазваляюць сьцьвярджаць, што гендэрныя стэрэатыпы беларускіх грамадаў у Аўстраліі ў пэўным сэнсе прычыніліся да вызначэньня характару жыцьця дыяспары. Захаваньне традыцыйных уяўленьняў пра ролю жанчыны ў сям'і й грамадзе надавала трываласьці й стабільнасьці структурам дыяспары, дазваляла паспяхова разьвязваць практычныя праблемы ажыцьцяўленьня нацыянальных мерапрыемстваў. Разам з тым, перавага сямейнай матывацыі ў грамадзкай дзейнасьці для бальшыні жанчын у нечым абумовіла традыцыйную аднастайнасьць яе формаў і невялікую дынаміку, якая ўзьнікала часцей дзякуючы ініцыятывам некаторых творчых асобаў беларусак.